

Transcriptie van het statuut van rederijkerskamer De Gentylen/De Drie Korenbloemkens te Reimerswaal 1484

Inleiding

Toen Reimerswaal na een lange doodstrijd uiteindelijk in de jaren 1630 door de laatste inwoners werd verlaten, is het archief van de stad overgebracht naar Middelburg, zetel van het gewestelijk bestuur. Drie eeuwen later verging Reimerswaal nog eens, doordat op 17 mei 1940 bij de grote stadsbrand in Middelburg dat archief verloren ging.

Gelukkig had R. Fruin (1857-1935), tussen 1894 en 1912 archivaris van het Rijksarchief in Middelburg, in 1905 een uitgave verzorgd van de in dat archief bewaarde Reimerswaalse rechtsbronnen.¹ In de rubriek *A. Ambachtsbrieven 1363-1513* is het statuut van de rederijkerskamer De Gentylen opgenomen onder de titel *Copie van den brieve van de rethorijcken*.² Het stadsbestuur bevestigt daarin het bestaan van de rederijkerskamer De Gentylen en staat de activiteiten ervan toe. Het vormt het statuut en het verenigingsreglement van de kamer.

Het is niet het enige blijk van het bestaan van deze kamer. Door documenten in andere archieven wordt het bestaan van De Gentylen bevestigd. Er zijn vermeldingen van optredens van Reimerswaalse rederijkers in Middelburg (1494), Antwerpen (1496) en Kapelle (circa 1576). In 1507 en in 1525 organiseerde De Gentylen zelf een rederijkersfeest waaraan kamers van elders deelnamen. Voor 1480 traden Reimerswaalse spelers op in Veere (1471), Bergen op Zoom (1475) en Dendermonde (1476), maar dan worden ze genoemd als batementspelers, nog niet als rederijkers.³ Het waarschijnlijk laatste teken van leven van De Gentylen, in de loop van de 16^e eeuw ook aangeduid als De Drie Korenbloemkens, is de benoeming in 1593 van nieuwe bestuursleden van de kamer.⁴

Het statuut van De Gentylen te Reimerswaal is sterk verbonden met het statuut van de Middelburgse rederijkerskamer Sinte Anna, later genoemd Het Bloemken Jesse. De reglementsartikelen zijn inhoudelijk gelijk, de alinea die daaraan voorafgaat ook. Beide statuten zijn gedateerd op 9 januari 1483 (lees 1484).⁵ Een overeenkomst van heel andere aard is dat ook het Middelburgse statuut niet meer te raadplegen is; het wordt sinds lange tijd vermist.⁶

In de eerste alinea maken de stedelijke autoriteiten bekend dat voortaan een gilde 'van der Rethorijcke' in de stad actief zal zijn onder de naam 'van der Gentylen'. Het gilde krijgt de opdracht mee om meer 'gesellen' toe te laten en zich in zijn activiteiten te laten leiden door de navolgende 'willecoere ende ordinantie'. Deze bekendmaking wordt gevolgd door het reglementaire deel dat in Fruins transcriptie bestaat uit 26 genummerde artikelen. Of ze in het oorspronkelijke document ook genummerd waren is de vraag.⁷

Het statuut van de Reimerswaalse kamer is ondertekend met de naam Jo. Jan Jacopsz. De ambachtsbrieven die in Reimerswaal rechtsgeldig waren, werden door hem in het zogeheten *Swarte boec* ingeschreven op de folia 190 tot en met 207 in een niet-chronologische volgorde. Hij voorzag ze allemaal van zijn handtekening.⁸

De hieronder gepresenteerde transcriptie dateert van 1905. We kunnen haar niet meer vergelijken met het verloren gegane origineel. Het laat zich echter raden dat Fruin diverse ingrepen heeft gedaan. In zijn tekst is bijvoorbeeld nergens aangegeven dat een woord af- of ingekort was en door hem aangevuld, terwijl abbreviaturen in oud schrift toch veelvuldig voorkomen. Er is in zijn tekst, ook anders dan wat we uit andere handschriften gewend zijn, nooit een opvallend gebruik van hoofd- en kleine letters. Hij gebruikt consequent de letter -

v- zoals die tegenwoordig gebruikelijk is, maar die in de 15^e eeuw eigenlijk alleen gebruikt wordt als het de eerste letter van een woord betreft. In andere posities werd de v-klank veelal weergegeven met de letter -u-. De letter i- aan het begin van een woord wordt in 15^e-eeuwse handschriften niet alleen met een i- weergegeven, maar ook vaak met een j-, soms met hoofd-, dan weer met kleine letter. Daar is in Fruins transcriptie niets van te zien: hij gebruikt alleen de kleine letter i-. Fruin heeft de oorspronkelijke tekst waarschijnlijk op heel wat punten stilzwijgend genormaliseerd.

In Fruins transcriptie is het regeleinde niet gemarkeerd door een /-teken zoals dat tegenwoordig wel gebruikelijk is. Ook een folionummering ontbreekt en dus ook een scheidingsteken tussen folia. Om die reden heeft het geen zin om in deze digitale weergave van zijn transcriptie regeleindes en paginascheidingen aan te brengen.

Tegenwoordig zouden we het anders doen, maar Fruins transcriptie van dit inmiddels verloren gegane document toont dat aan het transcriberen en publiceren van handschriften van groot belang is. Door ze te transcriberen stellen we ze veilig.

- ¹ R. Fruin, *Het recht der stad Reimerswaal*, 's-Gravenhage, 1905.
- ² Ibidem, 15-20.
- ³ Deze gegevens zijn ontleend aan <https://kzgw.nl/wetenschappelijke-artikelen/netwerken/>.
- ⁴ Arjan van Dixhoorn, *Repertorium van rederijderskamers in de Noordelijke Nederlanden*, 2004, te raadplegen op https://www.dbnl.org/tekst/dixh002repe01_01/dixh002repe01_01_0129.php. M.P. Neuteboom-Dieleman (red.), *Reymerswale. Burgemeesters en schepenen 1513-1631*. Uitgave prae1600club, z.j., 23.
- ⁵ Meer over die gelijkheid en gelijktijdigheid in twee blogs elders op deze site, te weten <https://kzgw.nl/wetenschappelijke-artikelen/blog-93-een-statuut-voor-twee-kamers/> en <https://kzgw.nl/wetenschappelijke-artikelen/blog-94-twee-statuten-op-dezelfde-datum/>. Ook in Arjan van Dixhoorn, *Lustige geesten; Rederijders in de Noordelijke Nederlanden (1480-1650)*, Amsterdam, 2009, 67, 75.
- ⁶ De laatste vermelding van het Middelburgse statuut in Mr. J.H. de Stoppelaar, *Inventaris van het oud archief der stad Middelburg 1217-1581*, Middelburg, 1883. Daarover merkt het Zeeuws Archief op dat in dat boek verwezen wordt naar registnummers en dat de archiefstukken zelf verloren zijn gegaan: '(...) het privilege van 1484 (in de *Catalogus oudheidkamer Middelburg* 1876 onder nr 7 nog genoemd) is sindsdien spoorloos verdwenen'. Te raadplegen op https://www.zeeuwsarchief.nl/onderzoek-het-zelf/archief/?mivast=239&mizig=210&miadt=239&micode=990.6&milang=nl&mizk_alle=Bloemken%20Jesse&miview=inv2#inv3t2.
- ⁷ In de transcriptie van het Middelburgse statuut door W.S. Unger, inhoudelijk identiek aan dat van Reimerswaal, staan de nummers van de reglementsartikelen tussen haakjes. Dat kan erop duiden dat ze aangebracht zijn door de transcribent.
- ⁸ Fruin 1905, Inleiding II.

Statuut van de rederijkerskamer De Gentylen te Reimerswaal 1484
Transcriptie: R. Fruin, Het recht der stad Reimerswaal; 's-Gravenhage, 1905. 15-20.

COPIE. VAN DEN BRIEVE VAN DE RETHORIJCKEN.

Wy bailiu, borgmeesters ende scepenen der stede van Reymerzwale doen condt allen denghenen, die desen jegenwoerdegen brieff sullen zien oft hoeren lesen, dat wy mit goeden voersiene, wille ende overeendragen geconsenteert hebben ende consenteren den gemeenen gesellen van der rethorijcke binnen Reymerzwale, van der Gentylen genaempt, die wy daer yerst toe geordineert ende gestelt hebben, ende den deken mit den gezworen voert bevel gegeven hebben om meer gesellen tonfangene, die tgilde begerende zijn, een willecoere ende ordinantie, waarmede dat sy haer rethorijcke houden ende hantieren sullen, ende dat in alder vormen ende manieren, als hierna bescreven staet.

1. In den iersten soe wye in dit voerscreven gilde comen wille, die sal hem selven presenteren den deken ende gezworenen ende begeren ontfangen te syne; ende dan soe sal die deken den ambachsknape bevel geven op synen eedt den gemeenen gesellen te spreken ende elcken bysonderlinge, oft hem belieft, dat men alsulcken persoen ontfanct. Ende dat aengebracht wesende van den gildeknape op synen eedt, datter niemant jegens en zy, soe sal die deken dyen persoen ontfangen in presencie van zynen gezworenen, alsoe verre als hy nut ende profytelijck is totten gilde, met condiciën dat hy leggen sal onder den deken voer incomstgelt zestien groten ende den gildeknape eenen groten, oft hebben des dekens gemoe(t) daeroff; welke zestien groten liggen sullen in ostagen van al sulcken costen, als binnen den tyde, dat die deken zijn rekeninge doet van die costen, die by den gemeenen gesellen gedaen sullen wesen tot profyte van den ghilde, op avontuere of die deken gebreck machte hebben van zijn gildebroeders om zijn penningen te gecrigene van den costen, dyer gedaen souden wesen; ende in gebreke van dyen soe sal die deken sijn gebreck mogen halen aen die penningen, die onder hem geleyt sijn. Mer wair dat saicke, dat de costen meer bedroegen dan de zestien groten, die sal die deken in panden mit rechte, alsoot recht is, van die personen, daer tgebreck an ware, ende absolveren hem luyden geheel van den gilde. Ende bleven daer eenige penningen over, daer en souden sy geen bate af hebben, maer souden den gemeen gilde te baten comen. Ende waert saicke, dat eenich gildebroeder aflivich worde binnen den tyde, dat hy int gilde ware, soe sal hy den gilde besetten sijn paloere; ende daervoren soe sullen de gemeen gesellen hem sculdich wesen ter eerden te dragene een yegelijc mit sijnre paluere. Ende des anderen daechs daerna soe sal die deken, alsdan wesende, gehouden wesen een memorie te doene van eender singender missen van reqem van die penningen, die onder hem liggen; ende in die memorie soe sal elck gildebroeder gehouden wesen te comen offeren ende hoeren de misse mit sijn paloere, op de boete van twee groten Vlaems, ende dat alsoe verre, als hem die wete gedaen is van den gildeknape, hem en lette saicke oft sin, die hy bethoenen mochte. Ende wat penningen van incomste, die den deken ontfanct, die sal hy sculdich wesen den nieuwen deken, als hy gemaect is, over te leveren ende rekeninge daerof doen. Ende soe wye daer weder uuytgaen wilde, die sal den ghilde geven twintich groten ende sijn paloere.

2. Item soe wat die deken mit den gezworen overeendragen ende ordineren tot profyte van den gilde voerscreven, dat sullen alle de gildebroeders volgen ende consenteren. Ende waert dat saicke, dat daer yemant van den gildebroeders voerscreven jegens zeyde ende niet volgen en wilde, die sal verbueren vijff groten tot drie werven toe; ende dat sal die deken mitten gezworenen in panden, soe wanneer dattet gevele.

3. Item soe wanneer dat eenige luyden van buyten binnen Reymerzwale comen spelen battementen oft wagespelen in die eere van de stede ende den gilde voerscreven, wes costen dan gedaen worden by den deken ende gezworenen eerbaerlic, dat sullen sy al gemeenlic

gelden, die in dat voerscreven gilde sijn.

4. Item men sal alle jaere houden de gildefeeste by deken ende gezworenen mitten gemeenen gesellen op Onser Liever Vrouwen dach Assumpcio; ende wes kosten op dyen dach gedaen worden, die sullen sy alle broederlijck gelden.

5. Item van allen ontfange ende uuytgeven, wes by den deken ontfangen ende uuytgegeven is, daer sal hy af sculdich wesen rekeninge te doene twee werven sjaers, te wetene: terstont als daer eenen nieuwen deken gemaect is, ende op Onser Liever Vrouwen dach Assumptio of des anderen daechs daerna. Ende wes kosten dan gerekent worden op die gemeen gezellen by deken ende gezworen, ende die rekeninge gesloten zijnde, soe sullen zy sculdich zijn te betalene, eer die een rekeninge die ander genaect, oft hebben den deken zijn gemoede, op die verbuernisse van den gilde als boven.

6. Item soe sal een yegelijc gildebroeder een paloer doen maken van eenen tabbaert oft tghent, dat by den deken ende gezworen geordineert wort, mitter duusen van der Gentyle, telcken drie jaeren ten minsten, ten ware, oft eer by deken ende gezworenen geordineert worde; ende dat een yegelijck op sijn selfs cost, alsoe costelic als hy wille, ende dat op die boete van een pondt zwarten.

7. Item soe wes priesters oft wethouders in dit voerscreven gilde waren, daer sullen deken ende gezworen mede mogen dispensereren van zekeren poynten, dyer in staen, als van der paloeren te dragen ende van te spelen.

8. Item soe en sal men die gildebroeders haer paloere mit geenderhande rechte voer eenich scult mogen afwinnen, ten ware, of sy dat laken noch sculdich waren of den bourduerwercker.

9. Item soe en sal niemant mit zijre paloeren in stoven noch in bordeelen gaen noch in tavernen tot eenegen dobbelspelen oft droncken drincken noch geenderhande spel spelen, ten ware caetsen, balslaen oft schieten; ende byalsoeverde als men dat bevondt oft goet doen mochte, die soude verboeren zijn paloere.

10. Item soe en sal nyemant in velde oft wege wesen van den gildebroeders mit sijnre paloeren, daer eenege dootslagen geschyen, op die verbuernisse van zijn paloere ende op die correctie als boven.

11. Item soe en sal nyemant van den gildebroeders haer palueren in de lombarden dragen op die verbuernisse van der paloere ende op die correctie als voren.

12. Item des Meydaechs, als men Onse Lieve Vrouwe ommedragen sal, soe sal die deken ende gezworen die gemeen gesellen doen ontbieden mitten gildeknapen mit hem te gaen offeren, gelijk anderen ambochten doen, elck mit zijnder paluere, op de boete van twee groten, hem en lette saicke oft zin, die hy bethoenen mochte.

13. Item soe sullen die deken ende gezworenen mitten gemeenen gesellen ordineren ende stellen een colve om alle Sondage te vergaderen op huer camere; ende die colve sullen houden twee gesellen tsamen, mit condiciën dat sy geven sullen den gemeenen gesellen, die daer comen, te verdrincken elcx drie groten, ende daertoe sullen die gesellen voert verdrincken, die daer present sijn, alsoe vele alst hem belieft. Mer die colfhouwers sullen gehouden wesen selve daer te comen van haer colve te houdene, op de boete van twee groten ende niettemin gehouden wesen in de drie groten te gevene, hem en lette saicke oft zin, die hy bethoenen mochte; des sal die gildeknapen hemlyuden te voren zeggen, wanneert haer geboorte is.

14. Item als die gemeen gesellen vergadert sijn op die camere oft andersins, soe en sal niemant van de gildebroeders eenege andere personen, die int gilde nyet en sijn, onder die gesellen bringen, tensy by consente van den gesellen, dyer vergadert sijn, op de boete van twee groten. Desgelijcx en sullen die gildebroeders, als sy tsamen vergadert sijn, geenderhande spel spelen, op de boete van vijff groten.

15. Item soe wat gildebroeder, die van den deken mitten gezworen geordineert wert tot eenege personaege te spelen, tsy in batementen oft in staende spelen, ende hy die niet spelen en woude, mer woude spelen personage, die hem beliefte, tsy oft hy daer wel oft qualic toe

diende, die soude verbueren een pondt zwarten, alsoe dicwil als hy dat weygerde.

16. Item soe en sullen gheen gildebroeders geenrehande wagespelen spelen, daer sy den gilde eenegen oncost of souden willen rekenen, tensy dat de personagiën geordineert ende uuytgegeven sijn van den dekenen ende gezworenen, op die boete van vijff groten.

17. Item soe sullen de bailiu, borgmeesters ende scepenen alle jaere in dit voerscreven gilde deken ende gezworenen maken, gelijk als men in anderen ambachten doet, ende eenen gildeknappe desgelijcx.

18. Item soe wes woerden of gescillen dat geschien oft gevallen mochten tusschen den gesellen van der rethorijcken op haer camere oft anderssins, daer sy vergadert sijn, dat sal die deken mitten gezworen berechten mogen, uuytgesteken dyefte te tydene of andere oneerbaer woerden of fayten yemant an te zeggen, daer men na der stede recht van Reymerswale sculdich is beteringe af te doene.

19. Item soe wye van den deken by den gildeknappe ontboden worde om profijt des gilden voerscreven, ende daer niet en quame, die sal verbueren twee groten, hem en lette saicke of sin, die hy bethoenen mochte.

20. Item soe wat batementen oft staende spelen, die by den deken ende gezworen gespeelt sullen worden, wes costen daer gevallen, die sullen sy alle broederlijc gelden, die in dit voerscreven gilde sijn.

21. Item waert dat saicke, dat yemant van den gildebroeders eenege personagen aennaeme te spelen, het waer staende spel oft batement, en op dyen dach, dat men spelen soude, niet spelen en wilde, die sal verbueren int staende spil drie pondt zwarten ende int wagespil oft batement een pondt zwarten.

22. Item soe wanneer eenich spil, tsy staende spil oft batement, uuytgegeven wordt by deken ende gezworenen, ende dieghene, die daertoe genomen sijn te spelene, by den gildeknappe uuyt bevele van den deken gedaen is een kennelijcke wete omme te commen teender zekerder uren ter plaetsen, daer die knape seggen sal, om aldaer dat spil of batement te proeven, dieghene, die daerin overhoerich ende verzuuimelic ware, sal verbueren, alsoe dicwil als hy daertoe vermaent wordt, in tstaende spel vijff groten ende int batement twee groten, hem en lette saicke oft sin, die hy bethoenen mochte.

23. Item soe sal men in dit voerscreven gilde dingen mit eenen pande van eenen groten.

24. Item soe wye gezworen wederzeyt in gebannender vierscharen, die sal verbueren vijff groten, ende buyten gebannen vierscaren drie groten.

25. Item soe wes boeten dat in der voerscreven gilde verbuert worden, die sal die deken mit den gezworen inwinnen; ende daerof sal die heere hebben een vierendeel, die stede een vierendeel, die deken ende gezworen een vierendeel ende een vierendeel in de bus.

26. Ende of in desen voerscreven poynten, willecoeren ende ordinancie namaels eenige duysternisse oft geschil gebuerde, dat houden wy bailiu, borgmeesters ende scepenen tot onsen verclaren, ende sal gedueren tot onsen wederzeggen.

In oerconden der waerheyt soe hebben wy bailiu, borgmeesters ende scepenen voerscreven der voerscreven stede van Reymerswale zegel ten saicken hieronder angehangen.

Gegeven int jaer ons Heeren duysent vierhondert ende driëntachtich den negensten dach in Januario.

Jo. Jan Jacopsz.